

***Бразалук Максиміліан Юрійович,**
студент навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВА ДЕРЖАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Боротьба України за право бути незалежною, демократичною та правовою державою вже давно вийшла на міжнародний рівень і стоїть на порядку денному в українському суспільстві ще з початку здобуття незалежності. Під впливом складних геополітичних процесів наша держава провадить курс на стале зростання нашої правової, соціально-економічної, культурної та інших сфер, що виражається в утвердженні європейських цінностей, верховенства права та громадянського суспільства.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої країни викликало безпрецедентні виклики для України як для правової держави, оскільки військовий стан за своєю природою зумовлює значні правові наслідки у будь-якій галузі права та соціально-політичній сфері. Усі ці фактори породжують велике поле для дискусій серед фахівців юридичної діяльності, – як наукової, так і практичної – оскільки внаслідок введення воєнного стану на всій території України діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування здійснюється з урахуванням положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а отже, і відображається на розвитку правової держави в Україні. Наслідком цього є серйозні зміни в методології та практиці розбудови в Україні правової держави.

Метою дослідження є аналіз правових тенденцій та наукових думок фахівців різних галузей права стосовно впливу воєнного стану на розвиток правової держави, а також

окреслення основних проблем і викликів, які постають перед Україною як правовою державою.

Слід зазначити, що в правовій доктрині не існує єдиного підходу до визначення терміну «правова держава», оскільки серед науковців широкий плюралізм наукових думок. Все ж, основні положення цього терміну слід виокремити. Так, правовою державою є держава, в якій реально забезпечено здійснення прав, свобод, законних інтересів людини та громадянина, громадянського суспільства в цілому та окремих його груп зокрема на основі чинного права при взаємній відповідальності держави та окремої людини [1, С. 100]. Як зрозуміло із визначення, термін «правова держава» охоплює в собі всі аспекти, котрі стосуються існування права та суспільства.

Слід зазначити, що воєнний стан не може бути підставою для відмови від природних прав людини і як наслідок, зобов'язання держави щодо дотримання і забезпечення цих прав не скасовуються. Але все ж держава може відступити від окремих зобов'язань щодо інших прав. Так, якщо співвідносити положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з положеннями Основного закону в частині прав людини, то можна зробити висновок, що Україна як правова держава визнає людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, втім, деякі права, враховуючи військову загрозу можуть бути порушені [2, с. 16-17]. Так, у період дії воєнного стану держава не може порушити права людини, вона може лише обмежити деякі з них. Наприклад, такі права як право на недоторканність житла, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право брати участь в управлінні державними справами та інше [3]. Крім цього, на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» може бути запроваджено трудову повинність для працездатних осіб, зміни умов праці у відповідності з законодавством про працю, встановлення спеціального режиму світломаскування, а також комендантську годину [4]. Необхідно наголосити, що перераховані заходи, а також інші заходи, які можуть здійснюватися під час дії воєнного стану та певним чином

обмежувати права людини мають проводитися лише на підставі чинного законодавства України.

Оскільки правовий режим воєнного стану – це специфічний правовий режим, то він потребує і специфічного механізму функціонування. Зокрема можна стверджувати, що в системі інститутів держави з'являється такий тимчасовий державний орган як військова адміністрація. Серед визначених законодавством повноважень військові адміністрації діють спільно з іншими органами державної влади, у тому числі й органами виконавчої влади, а також із органами місцевого самоврядування. При цьому в цій співпраці відіграють значну роль *договірні* засади взаємодії цих інститутів держави. [2, с. 88-89].

Як було зазначено вище, правовий режим воєнного стану хоч і передбачає спеціальний механізм реалізації функцій держави та місцевого самоврядування, та все ж із його запровадженням основоположні права та свободи людини та громадянина не можуть бути скасовані. Вони можуть бути лише обмежені певною мірою та в обсязі, передбаченому законом. І все ж, говорити про те, що цей правовий режим органічно функціонує з таким явищем як правова держава не зовсім доцільно, адже правова держава за своєю природою – це найвища форма існування держави, в якій розвинуте громадянське суспільство. Засадами розвитку громадянського суспільства є безліч факторів: освіченість громадян, їх свідомість, культурне життя. За багато років незалежності Україна різними методами сприяла розбудові громадянського суспільства. На даному ж етапі державотворення соціокультурна сфера в Україні не стала винятком і зустрілась із новими викликами воєнного часу. Для прикладу можна розглянути державну політику у сфері освіти. Так, у Державному бюджеті на 2022 рік було заплановано виділити понад 7% від загального обсягу ВВП. Загальна сума видатків на освіту становила б на 16,7 млрд гривень більше, ніж у 2021 році. Втім, збройна агресія проти України і, як наслідок, запровадження воєнного стану завадили спробам покращення якості освіти [5, с. 111-112]. Ці наслідки, безумовно, будуть відчутні у майбутньому в різних сферах існування держави у

тому числі й на міжнародному рівні, адже питання освіти є стратегічним для розвитку громадянського суспільства та існування правової держави.

Таким чином, правова держава в умовах дії воєнного стану все ж може існувати: природні права людини, котрі гарантовані Конституцією України не можуть бути порушеними, втім, деякі інші права можуть бути обмежені лише в межах законодавства. Воєнний стан змінив також механізм реалізації державою своїх повноважень, наслідком чого є введення в систему інститутів держави військових адміністрацій, котрі співпрацюють з іншими органами влади та місцевого самоврядування, в тому числі й на договірних засадах. Втім слід зазначити, що попри те, що воєнний стан і не руйнує основні засади існування правової держави, проте він стає на заваді її розвитку, що проявляється в тому, що держава під дією об'єктивних обставин не в змозі приділяти достатню увагу розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
2. Правова держава. Випуск 33. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 718 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/conv#n100>.
5. Стратегія політико-правового розвитку України до 2030 року. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 189 с.